

CAMMINO DIRITTO

Rivista di informazione giuridica
<https://rivista.camminodiritto.it>

ERORI COGNITIVE ȘI EVALUAREA PROBELOR ȘTIINȚIFICE ÎN PROCESUL PENAL: TESTUL ADN ȘI ABERAȚIILE ACUZATORULUI

Calcululele probabilistice și datele statistice au un rol important în procedeul probator al procesului, dar este dificilă elaborarea, obținerea și interpretarea lor. În continuare sunt analizate unele dintre mai frecvente erori și criticate noile direcții întreprinse în jurisprudență.

di **Alexandra Ivan**

IUS/17 - DIRITTO PENALE

Articolo divulgativo - ISSN 2421-7123

Direttore responsabile

Raffaele Giaquinto

Publicato, Mercoledì 8 Giugno 2016

"Medicii ascund greșelile lor sub pământ, judecători în închisoare." (**Edoardo Mori**, judecător)

Comparăm des sistemul nostru cognitiv cu o mașinărie perfectă, infailibilă. Cu toate acestea, studii științifice importante au arătat că, din cauza limitării memoriei noastre (în special memoria pe termen scurt) recurgem la o simplificare tehnică a gândirii (euristică) și nu folosim întotdeauna în mod corect metodele de raționament care sunt necesare în cadrul juridic (metoda deductivă și inductivă).

În particular, metoda inductivă sau **modelul baconian**, este un proces cognitiv care pornește de la particular pentru a ajunge la general. De obicei această metodă este asociată cu științele empirice, în care omul de știință pornește de la observarea de detalii și fenomene concrete pentru a ajunge la formularea de legi generale și universale capabile de a explica și alte fenomene similare.

Juristul italian **Michele Taruffo**, scriitor al volumului "La semplice verità" (Simplu adevăr), a dezvoltat modelul de inferență inductivă, în care judecătorul pentru a elabora o inducție are următoarele opțiuni:

utilizarea de dovezi științifice;

folosirea noțiunilor de experiență comună, care se disting în:

legi științifice universale;

generalizări care nu sunt universale dar au caracter ridicat de probabilitate;

Id quad plerumque accidit

generalizări neesențiale, adică empirice, care nu au fost confirmate.

Conform scriitorului Taruffo, erorile inerente în aplicarea modelului pot fi rezolvate prin metoda **contradictorie** în timpul procesului. În anumite privințe, acest model se dovedește a fi insuficient, deoarece nu explică cum funcționează mintea noastră și de ce comitem erori în folosirea dovezilor științifice.

În procesul penal, un punct proeminent este recoltarea dovezilor științifice, adică luare în considerare a impactului determinat prin investigația făcută pe baza elementelor științifice și tehnologice, în procedeu probator. Problema pusă este necesitatea de a integra achiziția dovezilor științifice cu materialul deja aflat în posesia instanței.(1)

Integrarea corectă a **informațiilor științifice între materialele deja obținute se poate face aplicând teorema lui Bayes**, care oferă un model prin care se poate stabili dacă o persoană a actualizat în mod optimal părerea sau probabilitatea inițială (cu prioritate) în funcție de cantitatea de informații primite treptat.(2)

Din păcate, nu totul e atât de simplu.

Științele cognitive au ajuns să demonstreze faptul că **raționamentul uman** este controlat de două sisteme:

primul sistem sau sistemul implicit, include comportamente instinctive despre care se crede că sunt programate de la naștere atât la om cât și la animal. Acolo ele cuprind procedeele caracterizate de procesarea rapidă.

al doilea sistem sau sistemul explicit, a evoluat mai recent și aparține doar ființelor umane. E caracterizat de procese lente și laborioase.

Coexistența acestor două sisteme (două minți ce lucrează pentru raționament) explică erorile din procesul de integrare a informațiilor disponibile. Dovezile științifice oferă o informație reală și evidentă solicitând astfel primul sistem, care tinde să răspundă în mod automat. Acest lucru poate duce la neluarea în considerare a tuturor informațiilor posibile și în provocarea de erori, ca **aberațiile acuzatorului**.

Vom încerca să realizăm ceea ce a fost spus până acum prin recurgerea la anumite cazuri jurisprudențiale bine-cunoscute de mulți dintre noi.

Procesul lui O.J Simpson, jucător de fotbal american și actor, este cel mai important caz american pe această temă. În anul 1995, juriul a declarat celebrul fotbalist Simpson nevinovat de uciderea soției sale, Nicole și amantului ei, Ronald Goldman, după 253 de zile de studiu și 126 de texte examinate, cu toate că existau dovezi copleșitoare ce

demonstrau vina lui Simpson(3). Celebrul avocat penal Dershowitz, împreună cu apărătorii lui Simpson, a fost capabil de a elimina acuzația argumentând că violența în familie a dus la crimă. Dershowitz a afirmat că într-un proces de crimă nu pot fi considerate ca dovezi maltratarea și bătăile în familie. În susținerea tezei sale, avocatul penal a declarat că, în fiecare an în America 4 milioane de femei sunt bătute de soții și partenerii lor de viață, dar dintre toate acestea doar 1500 sunt ucise ulterior. Împărțind numărul de femei ucise la numărul de femei maltratate se obține un procent infim (0,04%) aparținând femeilor maltratate ucise ulterior. Dar este corect acest calcul? Nu, deoarece se consideră doar clasa “femeilor maltratate” și se omite faptul esențial constituit de “femeile maltratate de parteneri lor și ucise ulterior”. Consultând datele anuale ale criminalității americane, din 100.000 de femei bătute de soții lor, 40 sunt ucise de aceștia și 5 de altcineva. Rezultă de aici că din 45 de crime, procentul femeilor ucise de soții lor este de 90%!

Acesta este un exemplu tipic de “**aberație a acuzatorului**”, această eroare e constituită de identificarea probabilității corelării cauzale (4), cu probabilitatea de nevinovăție a învinuitului.(5)

Pe aceasta eroare cognitivă se bazează și argumentul lui **Francesca Poggi** (profesoară asociată în cadrul Departamentului de Științe Juridice a Universității din Milano, Italia) în favoarea lui **Massimo Bossetti**, acuzat de uciderea lui **Yara Gambiarasio** (din “Lege și chestiuni publice”, 2010). Dovada cheie pe care se bazează acuzația constă în compatibilitatea ADN-ul lui Bossetti cu cel găsit pe corpul victimei. Considerarea testelor ADN ca probe într-un proces penal au fost admise de către Curtea Supremă Italiană în anul 2004, afirmând că “rezultatele studiului efectuat pe ADN-ul genetic, având în vedere numărul foarte mare a datelor statistice de confirmare, e infimă posibilitatea unei erori, care nu depinde de simple elemente circumstanțiale în confomitate cu Art.1992 cpp, al doilea alineat”. Pur și simplu poate fi privit ca un test, și prin urmare, suficient pentru al condamna pe Bossetti.

Cu toate acestea, în testul ADN există și zone gri, care ar putea pune la îndoială fiabilitatea acestuia și a rezultatelor sale. Dar în cazul prezentat aici cum se face un test ADN? În general, pentru a stabili dacă o persoană poate fi autorul unei anumite infracțiuni, se compară ADN-ul acestei persoane cu cel găsit la locul crimei sau pe corpul victimei, printr-un proces, asemănător cu cel al amprentelor digitale, ce se numește **amprentă genetică**. Din moment ce, doi indivizi oarecare, care nu au nici un grad de rudenie, au în comun aproximativ 99,9% din patrimoniul genetic, comparația implică doar anumite secțiuni ale ADN-ului, **numite loci**: secvențe monotone (adică au o repetare aleatorie a unei perechi de bază), nu conțin proteine, și variază de la individ, cu o probabilitate de potrivire aleatoare, care este în jur de 0,0001%. După un proces complicat, în care, printre altele, se iau rezultatele care vor fi comparate la randul lor cu

alte rezultate de la diverse laboratoare după ce au fost purificate de părțile corupte și contaminate, se compară genotipurile. În **cazul în care**, aceștia coincid în întregime sau aproape (ca în cazul lui Bossetti) se spune că **ADN-urile corespund**.⁽⁶⁾ Dintr-o analiză superficială a rezultatelor se poate afirma că posibilitatea ca potrivirea să fie cauzală este una la un miliard. Dar greșeala, afirmă profesoara Poggi, pare a fi alta. Și în acest caz apare aberația acuzatorului, afirmând că inculpatul ar putea fi nevinovat, deși sursa materialului genetic provine de la el. Deci, chiar dacă ADN-ul găsit la locul crimei (sau pe corpul victimei) aparține învinutului, asta nu implică faptul că este vinovat, ar putea, foarte bine, exista alte explicații pentru această constatare.

În ciuda rezistenței experților, posibilitățile unui rezultat fals pozitiv – adică existența unei erori în testarea ADN-ului – pot varia în: probleme tehnice ca funcționarea defectuasă a unei enzimi sau echipamentului folosit; erori umane, de la o posibilă contaminare, la o interpretare greșită a genotipului. Chiar în cazul Simpson, mai sus menționat s-a arătat că posibilitatea unor rezultate fals pozitive e în jur de 1% (departe de potrivirea cauzală, una la un miliard!). Mai mult decât potrivire cauzală, apărarea poate apela la posibilitatea de a fi în fața unui rezultat fals pozitiv ⁽⁷⁾.

În cazul lui Yara Gambirasio, **coincidența inițială** a fost de asemenea doar parțială (deși au fost comparate 18 mii de persoane), iar inculpatul se pare că a fost prins doar după o căutare aventuroasă a rudelor acestuia. Acest tip de investigații familiale, ce tind a da înapoi, pornesc de la mostrele a mii de persoane, dar nu este o noutate, deși e considerat deosebit **de vulnerabil la erori statistice**.

De fapt, testul ADN este de o importanță vitală, numai dacă e luat în considerare împreună cu toate celelalte indicii. În cazul omicidiului Yarei există și alte circumstanțe care au condus la arestarea inculpatului ca: prezența acestuia în apropiere de locul crimei în ziua omicidiului, cât și de exemplu, faptul că suspectul este zidar ca și asasinul, lucru atestat de numeroase piste. Verificând toate acestea, devine mai plauzibilă confirmarea ADN-ului, nefiind o coincidență: dar cât de mulți oameni cu același profil ADN, ar putea fi, de asemenea, în concordanță cu restul scenariului criminal? Există o serie de întrebări deschise a căror răspunsuri se vor afla pe parcursul procesului, sperând că mass media nu se va amesteca.

(1) U.E. 2008, La prova scientifica in materia penale. Sintesi dei lavori presentati da Jean-Marie HUET, Direttore degli Affari Criminali e delle Grazie: 'Anche il prof.

Champrod ha confermato nella sua presentazione la necessità di osservare una grande circospezione nel recepire questa prova scientifica che è necessariamente relativa ed ha un valore di probabilità. Il suo intervento ci ha consentito di misurare meglio gli obiettivi legati all'integrazione della prova scientifica in campo penale. Il relatore ha richiamato (...) la nostra attenzione sulla necessità che ogni attore della procedura, che si tratti di autorità giudiziarie o di esperti, sia perfettamente consapevole del ruolo da svolgere a livello di raccolta della prova o del suo utilizzo nella procedura e dell'esigenza di non oltrepassarlo. La parola dell'esperto non deve essere considerata come una verità assoluta ma come elemento sottoposto all'apprezzamento dell'autorità giudiziaria (...).

(2) Carlo Bona, Rino Rumiati, Psicologia cognitiva per il diritto. Ricordare, pensare, decidere nell'esperienza forense, il Mulino, 2013, p.110.

(3) Il guanto che faceva coppia con il guanto insanguinato che giaceva abbandonato vicino ai due cadaveri era stati trovato nel cestino di casa Simpson.

(4) Ovvero la probabilità che un individuo risponda alle caratteristiche note del colpevole.

(5) La probabilità che un individuo non sia colpevole nel caso in cui corrisponda punto per punto a tutte le caratteristiche note di chi ha commesso il fatto.

(6) Link

(7) Nel Regno Unito, le ricerche effettuate nelle banche dati di profili del dna davano, da dati ufficiali, un risultato ambiguo nel 27,6% dei casi, infatti i casi di persone arrestate per sbaglio sulla base del solo test del dna si sprecano.